

SERFŐZŐ ZOLTÁN

JATE Tudományos Szocializmus Tanszék . .

Szeged

A ROMÁNIAI KOMMUNISTA PÁRT IV. ÉS V. KONGRESSZUSA
AZ ELFOGADOTT HATÁROZATOK TÜKRÉBEN

A Romániai Kommunista Párt (Partidul Comunist din România) IV. kongresszusa 1928. június 28-án ült össze a Harkov melletti Csugovoban, lényegében a Komintern kezdeményezésére és egyértelmű irányításával, az RKP akkor Bécsben élő főtitkára, Köblös Elek előzetes informálása és beleegyezése nélkül.^{1/} A kongresszuson elfogadott határozatok a nemzetközi kommunista mozgalom elmélettörténetéhez jó adalékkul szolgálnak. Tekintettel arra, hogy magyarul ezideig csak részben hozzáférhetőek, elsődleges feladatunknak ezek bemutatását tekintjük, utalva a határozatok romániai köztörténeti és a Komintern elmélettörténeti vonatkozásaira, az utóbbiak részletezése nélkül.

A IV. kongresszuson elfogadott dokumentum első határozata a romániai belső helyzettel foglalkozott. Eszerint "A romániai gazdasági válság elmélyült és kiéleződött az utóbbi években. Az óromániai fináncoligarchia hegemoniája megerősödött ... és viszonylagos stabilizációt ért el az ország szisztematikus lerombolása és a széles dolgozó tömegek kirablása révén."^{2/} A párthatározat katasztrófálisnak ítélte meg a nemzeti liberális párti kormányzat gaz-

daságpolitikáját, hangsúlyozva, hogy "... vámpolitikája, adórendszere és hitelszervezetei a bankok példátlan meggazdagodását biztosítják és az egész ország nemzetgazdaságának összeomlását, az újonnan csatolt országrészek pusztulását hozzák magukkal." Az óromániai román burzsoázia szupremáciáját az ország gazdasági és politikai életében jól érzékelte a pártvezetés, ám a IV. kongresszus adós marad annak a politikai válságnak az elemzésével, amely 1928-ban a Nemzeti Liberális Párt bukásához és az erdélyi román polgári-paraszti érdekeket jobban hangsúlyozó Nemzeti Parasztpárt hatalomra kerüléséhez vezetett. Ezzel együtt nem foglalkozott a dokumentum a Nemzeti Parasztpárt programjával, ekkori népszerűségével, ami a romániai munkásosztály egy részére is hatást gyakorolt. Jól érzékelteti ezt az 1928. május 7-i gyulafehérvári nemzeti parasztpárti nagygyűlésen résztvevő petrosényi és resicai bányászok több ezres (egyes becslések szerint 20.000 számot is elérő) tömege.^{3/} Ez nem lehetett véletlen, mivel az 1928-as választásokon a román Szociáldemokrata Párt közös listán indult a Nemzeti Parasztpárttal. Szembeötlő része volt a határozatnak a szociáldemokrata mozgalom sommás elítélése: "A forradalmi munkásosztály és parasztság kifosztásával egyidejűleg a burzsoázia mozgósította szociáldemokrata lakójait, megpróbálva kézben tartani a munkásmozgalmat. A szociáldemokraták végleg összefonódtak a burzsoáziával ... elősegítik a forradalom aktív harcosainak és a forradalmi munkásoknak a letartóztatását. Felhasználják a sziguranca ügynökök és a csendőrök segítségét a munkásmozgalom egységének a lerombolásához. Elűzik

Elúzik a becsületes munkásokat a szakszervezeti gyűlésekről, hogy a rendőrség pajzsa alatt hozzák meg a szakszervezeti döntéseket a kevésbé öntudatos munkások formális szavazásaival nyert többséggel. Minden kérdésben a szociáldemokrácia a kormányzó burzsoázia politikáját követi és aktívan részt vesz a Szovjetunió becsméréseiben." Ez az erőteljesen támadó hangnem teljesen egybecsengett a Komintern vezetésnek a szociáldemokrata mozgalommal kapcsolatos értékeléseivel és utólagosan ugyanúgy elítélhetjük a román párt esetében is, hiszen nem a reformista munkásmozgalom tárgyilagos elemzésén alapult. Ebből adódóan egyáltalán nem meglepő a pártnak az állásfoglalása az egységfronttaktika kérdésében: "... az egységfronttaktikát alulról kell alkalmazni a munkások és a parasztok sürgős és létérdekeit szolgáló közös harcában ...". Eszerint az RKP-nek meg kell nyernie a dolgozó tömegeket, amelyek harcának vezetésére kizárólagosan hivatott. A határozatokban szó sem volt arról, hogy a pártnak bármilyen szövetségesei lehetnének a politikai, gazdasági küzdelmekben.

A IV. kongresszus nem tisztázott bizonyos alapvető forradalomelméleti problémákat sem. Nem fogalmazott meg ezzel kapcsolatban semmilyen stratégiát, csak közvetlen utalásokból következtethetünk, miszerint az elfogadott dokumentum a romániai szocialista forradalmat tekintette lehetséges célnak, amelyért a pártnak küzdenie kell. A nemzeti kérdéssel szülő határozatnak az erdélyi sajtóságokat

elemző része szerint "A Kommunista Pártnak szakadatlanul magyaráznia kell Erdély és Bánát magyar és más nemzetiségű (szász, német, szlovák) széles dolgozó tömegeinek, hogy nemzeti felszabadulásukat csak a munkás-paraszt kormányért folytatott fegyveres harc útján fogják kivívni." A Komin-tern V. kongresszusán megfogalmazott, taktikai téziseivel párhuzamba állítható megfogalmazása ez: a proletárdiktatúrával egyenlő munkás-paraszt kormányért folytatott harc, a szocialista forradalom fegyveres úton való győzelme a célja az RKP-nak. Ezt a tényt erősítik meg Veress Pálnak az 1929-es év eseményeire történő visszaemlékezései. "Lényegében csak az V. kongresszus után (1931 decembere után, a szerző) tudtuk meg: a "linia justa" (helyes vonal) arra a hibás politikai koncepcióra volt alapozva, hogy Románia közvetlen proletárforradalom előtt áll és ... a forradalom objektív tényezői adva vannak; s a párt azonnali feladata az elégedetlen és forradalomra kész tömegek élére állni, forradalomra vezetni őket ... Hitványság volna részemről gúnyt űzni a párt és a KISZ egykori utasításaiból ... de tény, hogy egyes, a központtól jött elvtársak bizalmasan érdeklődtek aziránt, vannak-e még itt-ott a világháborúból visszamaradt és eldugott fegyverek. Ilyen értelemben érdeklődtem én is Gyergyóban, ahol azt a választ kaptam, hogy akadnak még, csupán azt nem tudják használható állapotban vannak-e.

Így aztán érthető, hogy a rosszul elmondott és mégrosszabbul értelmezett utasításokból Ny. Gy. kolozsvári

ifjúmunkás azt a következtetést vonta le, hogy elérkezett az ideje a forradalmi partizánharcnak és egy revolverrel meglevágott agyú katonafegyverrel felfegyverzett három tagú csoportjával Kolozsvár környékén "akcióba" is lépet. A csendőrség néhány nap alatt letartóztatta őket és eljárást indított ellenük."^{4/}

A IV. kongresszus dokumentumai szerint az RKP az egyik legfontosabb problémának a nemzeti kérdést tekintette. Amellett, hogy ezzel külön határozatban is foglalkozott, a háborús veszélyről és az agrárkérdésről szóló határozatokban szintén számos megfogalmazásban hangsúlyt kapott ez a probléma. A kiindulópont itt az a mai román párttörténetírás által egyértelműen elítélt felfogás volt, amely szerint "A mai Románia az 1914-19-es évek imperialista vérfürdőjének eredményeként, a versailles-i, trianoni és neuilly-i szerződések következtében megnövelte népességét ... Ezen szerződések következtében jött létre Nagy-Románia, amelynek határai nem felelnek meg semmilyen, a különböző területek közötti etnográfiai vagy gazdasági egységnek és ez természetesen, mivel Anglia és Franciaország imperialista burzsoáziáját nem a dolgozó tömegek érdekei vezérelték, amikor úgy a mai Románia, mint a többi háború utáni állam létrejöttében részt vettek, hanem az a megfontolás, hogy Romániából az első proletár állam, a Szovjetunió és az eljövendő balkáni proletárforradalmak elleni harcban engedelmessé csendőrt faragjanak ..." Ugyanezen gondolat a háborús veszélyt elemző részben az alábbiakban nyert megfogalmazást:

"... Az imperialisták létrehoztak Versailles-ban egy Nagy-Romániát" 8 millió nem román lakóssal azért, hogy tőlük teljesen függő helyzetbe hozzák."

Ezek szerint az RKP az első világháborút lezáró Párizs környéki békét, s ezen belül Románia területgyarapodása megítélése tekintetében lényegében az ismert lenini állásponton állt, amely a győztes antant nagyhatalmak imperialista béke diktátumának tekintette a mindkét tömb részéről alapvetően igazságtalan első világháborút lezáró békerendszert.

A fentebbi kiindulópontból következett, hogy az RKP - a mai román párttörténeti szakirodalom szerint helytelenül - Romániát soknemzetiségű országgént fogta fel. A nemzeti kérdés megoldásában, miként ez a dokumentumban két helyen is megfogalmazást nyert, a "nemzetek önrendelkezési joga az elszakadásig" lenini alapelvekből kell kiindulni. Lényegében a lenini gondolatmenet szerint "ez a jelszó a különböző országrészek konkrét körülményeire alkalmazva nem elválasztja, hanem ellenkezőleg összeköti Románia valamennyi nemzetiségű munkás tömegeit. Ez a jelszó kötelező a társadalmi-gazdasági felszabadulásért folytatott harcban, a nemzeti kérdés valódi megoldásáért Romániában, a Balkánon és Közép-Európában ..." A nemzeti kérdéstről szóló határozatok részletesebben tárgyalták Besszarábiát, Bukovinát, Dobrudzsát és Erdélyt. Besszarábiával kapcsolatban a párt szerint "A román burzsoázia, hogy igazolja elrablását, megpróbálja demonstrálni, hogy a Besszarábia népességének relatív többségét kitevő moldvaiak románok, amikor a moldvai nép magát független nemzetiségnek tartja, s valóban az is, saját

kultúrával."^{5/} A dokumentum kiemelte a 20-as évek felkeléseit (Hotin, Tigana, Tatar-Bunar), amelyeket a szovjet hatalom jelszavával vívtak". Éppen ezért az RKP-nak "... kötelessége minden mértékben segíteni a dolgozó tömegeknek az SZSZSZR-rel (Szovjet-Moldávia) való egyesülésért folytatott küzdelmet". Ugyanezt az álláspontot foglalta el a IV. kongresszus Bukovina esetében is mondván, hogy "Bukovina ukrán dolgozó tömegei ... a Szovjet-Ukrajnával való egyesülésre törekszenek" és ezt a pártnak "támogatnia kell a mindennapi munka és agitáció folyamán". Az előbbiektől eltérően értékelte a dokumentum a Dobrudzsával és Erdéllyel kapcsolatos feladatokat. Dobrudzsában "... a dobudzsai bulgár burzsoázia agitációja, amelyet a bulgáriai honfitárs burzsoáziával kapcsolatban állva folytat Dobrudzsának Bulgáriához való csatolásáért bázisa annak a törekvésnek, hogy elnyerje ezen terület dolgozó tömegeinek elnyomásához való jogot. Fel kell világosítani a bulgár és más nemzetiségű dolgozó tömegeket, hogy nemzeti felszabadulásuk csak a tőkés rend eljövendő megdöntésével, a munkás-paraszt hatalom megvalósításával lehetséges." Lényegében hasonló értelemben tárgyalta Erdélyt is a kongresszus, amint azt a proletárforradalom stratégiai célja kapcsán már idéztük.

A nemzeti kérdéstről szóló határozatokból tehát egyértelműen kiderült, hogy végül is ezt a szocialista forradalom alá rendelte az RKP 1928-ban. Mivel a Szovjetunióban megvalósult a proletárforradalom, ezért támogatni kell Bukovina és Besszarábia "önrendelkezési jogát az elszakadásig", hiszen a világ első munkás államához csatlakoznának, ám ugyanennek a

alapelvnek semmi értelme Dobrudzsa és Erdély vonatkozásában a fentebbi gondolatmenet szerint. Ezzel együtt újból hangsúlyoznunk kell, hogy lényegében lenini álláspontról indulva dolgozta ki a párt a határozatnak ezen pontjait. Egy lényeges hiányosságot kell itt kiemelni, nem volt szó konkrét nemzetiségi jogokról az adott kereteken belül (nemzeti nyelv használata a közigazgatásban, iskoláztatási és kulturális jogok, különféle hátrányos megkülönböztetések eltörlése stb.), jóllehet ebben a vonatkozásban a párton belül korábban már születtek jó határozatok (III. kongresszus, Városi és Falusi Dolgozók Blokkja programja stb.). Ezek a nemzetiségi jogok 1928-ban szintén a szocialista forradalom majdani győzelme után megoldható kérdéssé válnak a párt szerint.

A IV. kongresszus fontos feladatának tekintette az agrárkérdés megoldását. Ezt a problémát szorosan összekapcsolta a nemzeti kérdéssel: "... a román burzsoázia a csatolt ország-részekben gyarmatosító és románosító politikát hozott, benépesítve az egykorú úri és szabad földeket óromániai telepesekkel, elsősorban gazdag paraszti elemekkel és román tisztviselőkkel, földnélkül hagyva a más nemzetiségű szegény parasztok helyi tömegeit (oroszok, bulgárok, németek, moldvaiak, magyarok stb.). Ez a kolonizációs politika egyes helyeken a kisebbségi parasztok kifosztásán keresztül is érvényesült (Dobrudzsa, Erdély, Bánát." Ez az objektív helyzetelemzés volt a legpozitívabb értékelhető része az agrárkérdésről szóló határozatnak. Az agrárkérdés végső megoldásaként a kispaszti magántulajdon eltörlése, az egész földterület államo-

sítása; a közösségi formák szorgalmazása már nem tekinthető megalapozott célkitűzésnek. Az agrárkérdés a IV. kongresszus után is az elméletileg kellően meg nem világított problémák körében maradt.

A kongresszusi határozatok, alapvetően jó megközelítéssel foglalkoztak még az ifjúsági mozgalomban végzett gyakorlati munka hiányosságaival, valamint a Vörös Segéllyel. Ezek azonban kisebb jelentőségűek voltak a fentebb elmondott kérdésekhez képest. Összességében a IV. kongresszus az elméleti munka terén az RKP-n belül nem hozott lényeges előrelépést, sőt a szocialista forradalom stratégiai célkitűzése, kidolgozott forradalomelméleti háttér nélkül több vonatkozásban negatív következményeket eredményezett.

Ráadásul a IV. kongresszus után a párton belül megkezdődtek, s rövid idő alatt elmélyültek és súlyossá váltak az elvtelen frakcióharcok. Ezek árnyalt elemzését a meglévő szakirodalom szűkszavúsága és a források magától értetődő hozzá nem férhetősége egyelőre nem teszi lehetővé. A fő jellemzők rövid összegzésére tehetünk csak kísérletet. Köblös Elek eltávolítása a párt éléről - az új főtitkár Vitalij Holosztenko lett, aki a romániai munkásmozgalomban mindössze 1920-21 folyamán vett részt, és 1921-től Ukrajnában dolgozott - elsősorban az M. Pauker vezette csoport, a luxiministák elképzeléseinek kedveztek.^{6/} Az általuk megfogalmazott "linia justa" direkt akciókat sürgető, a reális helyzetet és lehetőségeket negligáló, kompromisszumot nem ismerő forradalmi frazeológiája főleg az ifjúmunkás-mozgalomban hatottak. Az M. Pauker köré szerveződött

csoportnak a IV. kongresszust követően sikerült teret nyernie a romániai kommunista mozgalomban, elsősorban olyan régi kommunista vezetők, mint a marosvásárhelyi Soós József, Dán István, a nagyváradi Rozvány Jenő átmeneti félreállításával. Ezzel együtt a luxiministák nem voltak képesek átvenni a párt irányítását, ehhez nem rendelkeztek megfelelő tömegbázissal a helyi szervezetekben, a Városi és Falusi Dolgozók Blokkjának tömegszervezeteiben még kevésbé. Ehhez jó adalék a Luka László szülőfalujába, Lemhénybe 1930 májusában összehívott "puccs-konferencia-kísérlet" sikertelensége.^{7/} Ráadásul a "lina justa"-nak sem ők maradtak a kizárólagos képviselői. Paukerrel szembe fordultak a - különben taktikai kérdésekben lényegében hasonló nézeteket valló.- Alexandru Dobrogeanu—Gherea, mozgalmi nevén Barbu köré tömörült csoport tagjai, a "barbuisták". A két frakció elvtelen, személyeskedő; eszközökben nem válogató küzdelme nyomta rá a bélyegét az RKP 1928-30 közötti időszakára. A párton belül számos helyi vezető azonban egyik csoportot sem volt hajlandó elismerni. Az illegális találkozójukat a Bukarest melletti Otopeni-i erdőben tartó fővárosiak - innen a nevük otopenisták - Margulius mozgalmi nevű vezetőjükkel szembe fordultak, mind Paukerrel, mind A. Dobrogeanu—Ghereával, s a frakcióharcot elítélve lényegében maguk is egy harmadik frakciót hoztak létre. Temesvárott a Müller Kálmán - Baga János vezette csoport, akiknek elévülhetetlen érdemeik voltak a Dolgozók Lapjának^{8/} szerkesztésében és kiadásában, lényegében függetlenítették magukat a pártvezetéstől. Tulajdonképpen ugyanezt tették a Nagy Géza vezette Kolozsváron és környékén tevékeny-

kedő kommunisták is. Marosvásárhelyen a luxiministák a helyi ifjúmunkások körében bizonyos népszerűsége tettek szert, s történtek próbálkozások a helyi kommunista mozgalom régi, ki-próbált irányítóinak félreállítására, ám "az öregek leváltásához megfelelő, tapasztalt káderek kellettek volna, de nem voltak ..."^{9/}

A frakcióharcok természetesen nagymértékben csökkentették a legális és illegális mozgalmi tevékenység eredményességét, s veszélyes tendencia bontakozott ki 1930 nyarára a romániai kommunista mozgalomban: a párt felőrlődik és csoportjaira bomlik pont akkor, amikor a gazdasági és politikai válság teremtette új helyzet növeli a párt lehetőségeit és feladatait, a dolgozó tömegek harcának vezetésében. Ezért a Komintern Végrehajtó Bizottsága 1930 augusztusi határozatában felhívást intézett a Romániai KP-hoz, amelyben felszólítja a frakcióharcok felszámolására, a pártegység helyreállítására. Ez esetben a Komintern nem kizárólag utasított, hanem közvetlen segítséget adott a romániai mozgalomnak mind szervezeti, mind elméleti vonatkozásban. Kezdeményezésére sor került egy, a frakciózás felszámolását célzó bizottság felállítására, soraikban olyan, a pártbomlasztó tevékenységgel nem kompromittált kommunistákkal, mint Gheorghe Stoica, Jakabovits Jenő, Lenuta Filipovici és C. Pirvulescu.^{10/} A bizottság kezdeményezte a párt területi és helyi vezetőtestületeinek újjáalakítását egyrészt, másrészt a párton belül országszerte vitafórumokat szervezett ideológiai, szervezeti, stratégiai és taktikai kér-

désekről. Ehhez a Kominterntől kapott anyagok jelentős segítséget nyújtottak, különösen Lenin számos munkájának ekkor elkészült románnyelvű fordításai.

Ilyen előzmények után ült össze Moszkvában 1931. december 3-án az RKP V. kongresszusa. Az itt megfogalmazott dokumentum elsőként a korabeli nemzetközi helyzetet, valamint Románia belső gazdasági és politikai problémáit elemezte, különös tekintettel a mélyülő világgazdasági válság következményeire. Eszerint: "A válság súlyosbítja a tőkés társadalmak alapvető ellentmondásait, súlyosbítja a burzsoázia és a proletariátus közötti ellentmondásokat, szélesíti és elmélyíti az imperialista világon belüli ellentmondásokat, súlyosbítja a győztes és a legyőzött országok, az imperialista világ, valamint a gyarmati országok közötti kapcsolatokat. A válság az imperialista táborban az erők új átcsoportosulását idézi elő, aláássa a versailles-i békeszerződés rendszerét és siettetni a Szovjetunió elleni katonai intervenció céljából létrejövő egységfront előkészítését ..." Feltűnő, hogy ez utóbbi veszély igen nagy teret kapott a határozat első részében, annak a ténynek a hangsúlyozásával, hogy a Szovjetunióval szomszédos Románia, amely "gazdaságilag és politikailag függő országgént ... egyidejűleg egy imperialista ország, mind más népek elnyomása és idegen területek leigázása, mind az imperialista világban elfoglalt helye és uralkodó osztályainak új hódításokra való törekvése tekintében", adott esetben minden nehézség nélkül felhasználható a világ első proletár állama elleni támadásra. Ebből az alapgon-

dolatból logikusan következett az antimilitarista propaganda fokozása az országban, főleg a Román Hadseregben belül.

A határozatok - alapvetően jó megközelítéssel - elemezték a romániai gazdasági válságot. Jól kiragadva a lényegét, rámutattak, hogy a romániai gazdasági válság része a világban lezajló folyamatoknak, ám az ország fejletlenségéből adódóan számos ponton még súlyosabb következményekkel jár, mint a fejlettebb nyugat- és kelet-európai országokban. A dokumentum szerint "A romániai válság érinti a kitermelő és feldolgozóipart, valamennyi mezőgazdasági ágazatot, a szállítást, az állami költségvetést és különösképpen a kereskedelmet. A legnagyobb erdélyi bányaiipari vállalatoknál lassult a termelés, a legjelentősebb fémkohászati üzemek is eloltották nagyolvasztóikat, a fűrészüzemek legnagyobb részét nem dolgoznak ... A szállító vállalatok is visszafogták aktivitásukat, csökkentve kohászati megrendeléseiket. A legnagyobb bankok közül egyesek csődbe mentek és az állami költségvetés óriási deficittal zárul ... Eddigi elmélyülésében a válság nem érte el a mélypontját, s mindegyik gazdasági mutató a válság további súlyosbodására és mélyülésére utal ..." Az utólagos történeti értékelés persze számos ponton árnyalhatja az összképet, ám 1931 decemberében az RKP fővonalaiban képes volt megfelelő jelentést adni az ország ipari és pénzügyi kríziséről. Egy ponton lehet hiányérzetünk, a mezőgazdaságot tulságosan röviden tárgyalta a dokumentum, a vetésterület és termés mennyiség csökkenését aláhuzva, amely pedig így nem volt igaz.

A fentebbi hiányosságot enyhítette az Osztályerők helyzete és a forradalmi hullám erősödése c. fejezete a határozatoknak. Ebben a részben a dokumentum, miután sorra vette a leglátványosabb munkásmegmozdulásokat, a lupeni-^{11/} eseményektől kezdve 1931 végéig, nagy teret szentelt a parasztság helyzetének, spontán mozgalmainak, aláhúzza, hogy "gyakoribbá válnak paraszti akciók az adó ellen, a földért, az erdőért, a legelőért való tartozás ellen ... Számos helyen a parasztok elkergetik a végrehajtó zsandárokat. Gyakoribbá vált a bojár földek, az erdők elfoglalása, az erdők kivágása, és a földbirtok felgyújtása." A dokumentum hangsúlyozta, hogy bár "ez nemcsak az elfoglalt vidékeken van így, hanem a régi regat-ban is, az elfoglalt vidékeken pedig nemcsak az elnyomott nemzetiségi tömeget, hanem a román parasztságot is ott találhatjuk ezekben a mozgalmakban", ugyanakkor "az elfoglalt területeken a parasztság agrárküzdelmének összefonódása a nemzeti harccal, a parasztmozgalmaknak kiélezett jelleget ad". A munkásosztály és a parasztság helyzetének összegzése mellett a fejezet 3. része a különféle kispolgári rétegekkel foglalkozott, megállapítva ezen társadalmi csoportok létfeltételeinek a rosszabbodását, utalva a kereskedelmi alkalmazottak, kisiparosok, kiskereskedők, hadirokkantak utcai akcióira, az állami hivatalnokok és alkalmazottak "éhségmeneteire".

A különböző osztályok objektív helyzetéből levezetve a határozatok elméleti szinten összegezték az alapvető belső társadalmi ellentmondásokat. Az első helyre a proletariátus és a burzsoázia közötti ellentmondások kerültek, amelyeket

a fináncstőke vezető szerepe az ország gazdasági elmaradottságának körülményei között a prekapitalista magántulajdon formák összefonódása a tőkés formákkal, a végsőkig mélyítenek ...". A dokumentum nem hagyhatta figyelmen kívül a romániai proletariátus viszonylag kis létszámát, ám ezt "... ellensúlyozza relatív koncentrációja egyes centrumokban, amelyeknek határozott jelentőségük van a forradalmi harc szempontjából." Emellett a dokumentum aláhuzta, hogy "A proletariátus lévén az egyetlen a végsőkig konzekvensen forradalmi osztály, hivatott mindenféle elnyomás és kizsákmányolás ezeknek minden formája elleni harc vezetésére ... Az ipari proletariátus, amelynek a romániai KP révén megvan a saját forradalmi élcsapata, rendelkezik a legnagyobb szervezőképességgel valamennyi forradalmi réteg közül és ... képes arra, hogy biztosítsa hegemoniáját általános harcában." Mindez indokolttá teszi, hogy a tőkés társadalom alapvető osztályellentétét emeljék ki elsőként a határozatok. Ez azonban nem jelenti azt, hogy az agrárkérdés rendkívüli fontosságát nem érzékelték volna ekkor az RKP. A dokumentum hangsúlyozta, hogy "A parasztság és a földesurak közötti ellentétet, amelynek az ország agrárjellegéből és a paraszti népesség rendkívüli túlsúlyából adódóan különös jelentősége van, a mezőgazdaságban meglévő félf feudális maradványok idézik fel. (A föld antidemokratikus újrafelosztása az agrárreform ellenére, feudális maradványok a mezőgazdasági munka szervezetében, dézsma stb.)" Ugyanakkor ez a parasztság "nemcsak a földesuri nagybirtok, a feudális maradványok ellen harcol, hanem a monopolstőke ..., kiváltképpen a bankstőke ellen

is, azaz nemcsak a feudalisztikus formák továbbéléséről van szó a romániai mezőgazdaságban, hanem az uzoratókének a fejlődést nem tulságosan segítő behatolásáról, s annak primitív kizsákmányolási módszereiről is. Az agrártársadalom belső ellentmondásait bonyolítja, hogy a parasztság már nem tekinthető egységes osztálynak, erősen rétegződött, ezért "fontos ellentét a falusi burzsoázia és a vidéki szegény félproletár- és proletár rétegek közötti ellentét". Ám ez utóbbi szembenállás kisebb jelentőségű, mint az előbbieket. Hasonlóképpen másodlagosak, persze a kommunista mozgalom szempontjából nem elhanyagolhatóak az egyéb ellentétek, például a városi kispolgárság és a monopoltóke, illetve az egyes tőkés csoportok közötti szembenállás.

A Romániai KP 1921-31 közötti irányvonalából és gyakorlati tevékenységéből logikusan következett, hogy az V. kongresszuson megfogalmazott határozatok az osztályellentmondásokkal majdnem egy sorba állították a nemzetiségi kérdést: "Az alapvető társadalmi ellentétekkel együtt óriási jelentősége van ... a román nemzetiségi uralkodó osztályok és az elnyomott néptömegek közötti nemzetiségi ellentéteknek. Ezek az ellentmondások idegen területek elfoglalásának az elnyomott népekkel (moldvaiak, ukránok, oroszok, bulgárok, magyarok, németek, szerbek, törökök, zsidók) szembeni kolonializációs politikának, a romániai uralkodó osztályoknak az elnyomott nemzetiségi dolgozó tömegeivel szemben folytatott szélsőségesen durva kizsákmányolási formáinak, valamint a nemzeti kultúra kíméletlen elfojtásának eredményei."

Összességében elmondhatjuk, hogy a kongresszusi dokumentumban a román társadalom belső ellentmondásainak elméleti összegzése fő vonalaiban helytálló. Több ponton a romániai KP addigi történetét tekintve uttörő jelentőségű, kiváltképpen az agrártársadalom bonyolult belső ellentéteinek a feltárása szempontjából. Az egyes osztályok helyzetének, a köztük feszülő ellentéteknek a kor színvonalán történő kommunista elemzéséből logikusan következtek a határozatok forradalmi elméleti megállapításai: "Eszerint Románia a polgári demokratikus forradalom kibontakozása előtt áll ... A polgári demokratikus forradalom a burzsoázia nélkül és ellenére fog lezajlani, a proletariátus hegemoniája és a kommunista párt vezetése jegyében. A polgári demokratikus forradalom olyan mértékben teljesíti ki a polgári demokratikus átalakulást, amilyen mértékben magában foglalja az elnyomott nemzetiségek felszabadulásáért folytatott harccal összefonódó paraszti agrárforradalmat. A határozatok szerint a polgári demokratikus forradalomban a proletariátus a szövetségeseinek viszonylag széles körére támaszkodhat, a "párt jó politikáját feltételezve". A legfontosabb szövetséges értelemszerűen a több milliós szegényparasztság, de azzá tehető a parasztságnak szinte valamennyi rétege, a nemzetiségi területeken a "román imperializmus" ellen gazdagparasztság is. Ugyszintén "a proletariátus ... harcában maga mögé állíthatja a városi kispolgárság jelentős tömegét is". A polgári demokratikus forradalom feladata a "félfeudális monarchia és a burzsoá-földesúri államhatalom erőszakos megdöntése", amelyet a "proletariátus és a parasztság for-

radalmi-demokratikus diktatúrájának" kell felváltania, a hatalom csúcsán a "városi és falusi dolgozó tömegek szervezeteire" támaszkodó munkás-paraszt kormányral. "Ennek a forradalmi államhatalomnak a feladata az agrárforradalom kibontakoztatása és szervezése, a proletariátus vezetése alatt az ország politikai és gazdasági rendje összes feudális maradványának eltörléséért folytatott harc." Ezen harc során azonban a kommunista mozgalom nem téveszti szem elől végcélját: "Mindez nem a kapitalizmus fejlődésének készíti elő a terepet, hanem a forradalmi erők megerősödését biztosítja, a forradalmi erők korlátlan szabadságát jelenti, azok fejlődésének utolsó szakaszát a szocialista proletárforradalomhoz vezető úton ..." A polgári demokratikus forradalomból kibontakozhat a szocialista forradalom, "az egyikből a másikba való átmenet elsősorban a proletariátus felkészültségétől függ ... A legszélesebb román és elnyomott nemzetiségű dolgozó tömegeket vezetve az ország polgári demokratikus átalakulásáért folytatott harcot, a végsőkéig folytatva ezt a harcot, a munkásosztály a romániai Kommunista Párt vezetése alatt ajtót nyit a szocialista forradalomra ..."

A fentebbiekből világosan kitűnik, hogy az V. kongresszus az RKP kongresszusai sorában először magáévá tette a lenini permanens forradalom elméletét. Ennek megfelelően a stratégiai cél a polgári demokratikus forradalom lett, amelynek mindenképpen meg kell előznie a proletárforradalmat. Az azonnali, közvetlen szocialista forradalom célkitűzését, amelyet egyébként a IV. kongresszus határozatai is csak közvetve, nem

egyértelműen fogalmazták meg, tehát nem tekintette megalapozottnak az V. kongresszus. Az itt elfogadott dokumentum forradalom-elméleti részeinek nagyon nagy jelentőségük volt a Romániai KP-n belül számos alapvető elméleti kérdés tisztázódása szempontjából.

A stratégia meghatározása után a határozatok részletesen foglalkoztak a legfontosabb taktikai kérdésekkel. A Komintern VI. kongresszusán elfogadott programja szellemében a dokumentum szerint "A fő eszköz ... a proletár tömegek napi követelésein alapuló egységfront-taktika alulról, amely a párt éles fegyvere a szociálfasizmus és méginkább a baloldali elhajlók, a forradalom fő ellenségei ellen a munkásmozgalomban..." A szociáldemokrata mozgalom szociálfasisztának minősítése megfelelt a korabeli kommunista mozgalom terminológiájának. Ugyanakkor az elsődleges hangsúly - nyilvánvalóan a luximinista és a barbuista frakciók tevékenysége és a taktikai kérdésekben már említett felfogásuk miatt - a baloldali szektás veszélyre került. A dokumentumnak a párt taktikájáról szóló fejezete a szociáldemokráciáról, a jobboldali elhajlásról, a fentebbi félmondatnál többet nem is utalt. Annál részletesebb kifejtésre került viszont az illegalitásba szorított párt tömegkapcsolatainak létfontossága. Ebből a szempontból az elsődleges "... a széles tömegeket foglalkoztató sürgős követelések időben történő felvetésének a megértése (az elbocsátások, bércsökkenések, fizetéskésleltetések, munkanap-hosszabbítások, fenyegetések, munkásverések ellen ... 6 órás munkanapért a 16 éven aluli fiatalok számára és az egészségre káros iparágakban az idősebb munkásoknak a tőkés racionalizálás ellen egyenlő munkáért egyenlő

egyenlő bért stb.)." A napi érdekek védelméért, a részkövetelésekért folytatott harcban azután sor kerülhet a politikai célok elfogadtatására, "a gazdasági harc folyamán ügyesen össze kell kötni a gazdasági követeléseket a politikaiakkal ..." Ezek az alapelvek nemcsak a munkásság többségének megnyerése szempontjából döntő fontosságúak, hanem érvényesek a szegényparasztság körében végzett agitációs és szervező tevékenységre is. Az elszigetelődés veszélyének elkerülése érdekében "... A pártnak sürgősen törekednie kell új szervezetek létrehozására, valamint a létező tömegszervezetek és a tömegekre támaszkodó szervek (forradalmi, a tömegeknek nyitott szakszervezetek, kulturális és sportszervezetek, klubok, munkanélküli bizottságok, parasztbizottságok) szélesítésére és erősítésére, a nemzeti forradalmi szervezetek erősítésére, átalakításukra valódi tömegszervezetekké és arra, hogy fentről lefelé létrehozzon ezekben a szervezetekben egy erős, egységes, munkaképes, a párt vezetését biztosítani tudó kommunista frakciót".

A határozatok a fentebbiek szellemében foglalkoztak a romániai szakszervezeti mozgalommal. A kommunista irányítás alatt álló, ám 1929 áprilisától csak féllegális keretek között működő egységes szakszervezetek legfőbb feladatává a munkásosztály legégetőbb követelése miatt folytatott tömegmozgalmak minél hatékonyabb előkészítését és szervezését tették. Ugyanakkor legalább ennyire fontos követelményként fogalmazták meg a teljes legalitást élvező reformista szakszervezetekbe történő beépülést, s ott minél szélesebb kommunista csoportok létrehozását.

Az V. kongresszuson elfogadott dokumentum külön fejezetet szentelt a romániai nemzetiségi problémának. Az elfogadott határozatok ebben a vonatkozásban is jelentős előrelépésről tá-
nuskodtak a IV. kongresszushoz képest. Az alapelv "a nemzeti
kérdésnek a teljes önrendelkezési jogalapján történő megoldása,
beleértve az elnyomott nemzetiségnek a román államtól való el-
szakadását ...", mégpedig nem téve különbséget az egyes nemze-
tiségek között, miként a IV. kongresszus határozatai azt tették,
a már korábban ismertetett módon. Az ismert lenini alapelv hang-
súlyozása mellett a határozatok konkrét nemzetiségi követelése-
ket is megfogalmaztak, mondván, hogy "... a párt kötelessége,
hogy gyors és azonnali irányt vegyen a nemzetiségi elnyomás va-
lamennyi megnyilvánulása elleni harc vezetésére és szervezésé-
re:

a/ Nemzeti nyelvű iskolák likvidálása ellen a kétnyelvű oktatá-
si rendszer bevezetése ellen.

b/ Az ingyenes anyanyelvű iskoláért (moldvaiak, ukránok, oro-
szok, magyarok, németek, szászok, zsidók, bulgárok, törökök
stb.).

c/ Az elnyomott népek egyenlő nyelvi jogáért az állami, bíró-
sági és helyhatósági intézményekben.

d/ Az elnyomott népek kulturális intézményeinek a bezárása el-
len. A nemzetiségi dolgozó tömegek kulturális és sportszerve-
zeteinek teljes szabadságáért.

e/ Az óhitű és a nem román egyházak hívőinek üldözése ellen.
Valamennyi egyház politikája osztálytartalmának elmagyarázá-
sáért és a nem román egyházak üldözése elleni tiltakozó moz-
galmaknak az osztályharc útjára való tereléséért.

g/ A nemzeti - forradalmi szervezetek illegalitásba kényszerítése ellen, mindegyik nemzeti forradalmi szervezet szabad létezéséért.

h/ A hadiüzemek és a vasutak elnyomott nemzetiségű alkalmazottainak és munkásainak elbocsátása ellen.

i/ Az ujoncok származási helyét figyelembe vevő katonai szolgálattért."

Azon forradalomelméleti kiindulópontból következően, amely szerint a polgári demokratikus forradalomnak Romániában magában kell foglalnia az elnyomott nemzetiségek felszabadulásáért folytatott harccal összefonódó agrárforradalmat, a határozatoknak nemzetiségi kérdéssel foglalkozó része egyben megfogalmazta a párt legfőbb agrárköveteléseit is, hangsúlyozva, hogy "a romániai nemzetiségi kérdés nagymértékben parasztkérdés, így a nemzeti - forradalmi harc szorosan összefonódik az elnyomott nemzetiségi dolgozó parasztnak gazdasági érdekeiért vívott harccal. A Romániai Kommunista Párt feladata vezetni és szervezni a dolgozó parasztság harcát (összekötve azt a nemzeti forradalmi harccal):

a/ A királyi, földesuri és egyházi erdők és legelők egészének a teljes földterületek megváltás nélküli felosztásáért, az állatállománnyal és felszereléssel együtt a földmunkások, szegény-parasztnak és kisparasztnak kezébe adásáért nemzetiségi megkülönböztetés nélkül az adott terület régi lakosait figyelembe véve.

b/ A dolgozó parasztságnak, nemzeti kulturális szervezeteknek, közösségeknek, az általuk használt föld, erdő és vagyon vissza-

adásáért.

c/ ... az adók és az adósságok fizetésének visszautasításáért és aktív tömegellenállás szervezéséért a paraszti vagyon elárverezése ellen, a városi és falusi dolgozó tömegek valamennyi adósságának az eltörléséért."

Mindenképpen ki kell emelnünk, hogy az agrárkérdés kapcsán itt már kimaradt a IV. kongresszus által szorgalmazott közösségi formák túlzott hangsúlyozása.

A kongresszusi határozatok a fentebbieken kívül részletesen foglalkoztak a szervezeti élet kérdéseivel, különös tekintettel a frakcionizmus felszámolására és a lenini alapelvek figyelembe vételére, valamint a kommunista ifjúsági mozgalom kérdéseivel, a legfőbb veszélynek a baloldali avantgardista meghyilvánulásokat tekintették.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy az V. kongresszus mér-földkövet jelentett a romániai Kommunista Párton belüli elméleti munka fejlődése szempontjából. Az elfogadott határozatok a párt történetében először adtak átfogó, a kor színvonalának megfelelő elemzést a román társadalom adott állapotáról, belső ellentmondásairól. Úttörő jelentőségűek voltak a dokumentum forradalomelméleti megállapításai, a lenini permanens forradalom elméletének az adaptációja és az ennek megfelelő stratégia kidolgozása. Nagyon lépett előre a párt az agrárkérdés vonatkozásában, mind az agrárstruktúra összetettségének a megértése, mind a történetileg indokolt agrárforradalom kiteljesítése és a szegényparasztság érdekeinek a felismerése

szempontjából. Mindenképpen példamutatónak tekinthetők a romániai nemzetiségi kérdés kapcsán hozott határozatok, különösen a konkrét nemzetiségi követelések megfogalmazása tekintetében. Természetesen nem volt különféle kisebb-nagyobb tévedésektől mentes, ez a dokumentum. Ezek részben a korabeli nemzetközi kommunista mozgalom hatásának eredményei. (Szociálfasizmus, szakszervezeti kérdés stb.) Ugyanakkor azt is le kell szögezni, hogy erősen kétséges, hogy a Komintern segítségével a frakcióharcokból éppen csak kilábaló Romániai KP képes lett volna ilyen színvonalú dokumentum megfogalmazására.

Az V. kongresszus hatása a párton belüli frakcióharcok felszámolásának eredményei természetesen nem máról holnapra mutatkoztak a romániai kommunista mozgalomban. A folyamat lényegében a 30-as évek közepéig elhúzódott.

J E G Y Z E T E K

1. A IV. és V. kongresszus összehívásának körülményeit, a résztvevők névsorát lásd Lipcsey Ildikó: A nemzeti kérdés a Kommunista Romániai Pártja politikájában 1921-33. Világtörténet 1987/3. szám. Ugyanitt mellékletben közlésre kerültek a két kongresszuson elfogadott határozatoknak a nemzeti kérdésre vonatkozó részei Juhász Árpád fordításában.
2. Documente din istoria Partidului Comunist din Romania (1917-44) Editura Partidului Muncitoresc Roman 1951. Az idézetek végig saját fordításban.
3. Országos Levéltár K 609 Bukaresti követjelentések 323/498.
4. Veress Pál: Vallatás, vád, küzdelem. Kolozsvár 1975. 156-157. o.
Veress Pál a két világháború közötti marosvásárhelyi kommunista mozgalom egyik kiemelkedő egyénisége, 1928-ban a helyi ifjűmunkáscsoport vezetője volt.
5. A kérdésben a mai román és szovjet hivatalos felfogás és így a történettudomány is ellentétes álláspontban van. Tény, hogy a moldvaiak román nyelvjárást beszélő etnikum és vitatható, hogy mennyiben rendelkeznek önálló nemzeti ismérvekkel. Nem egyedülálló jelenség ez, lásd macedón-bolgár analógia.
6. M. Pauker mérnök a forradalmi diákmozgalomban vált kommunistává, az RKP megalakulása után aktív szerepe volt a párt szervezeti kiépülésében. Mint a Központi Bizottság tagját többször letartóztatták. Ilyenkor látványos éhségstrájk akciókkal hívta fel a figyelmet a romániai börtönviszonyokra. A Pauker körül tömörült csoport, akiket Luka László, Panescu, Wumbrandt, Balog Ilona neve fémjelzett, a IV. kongresszus után frakcióvá szerveződött.
7. Veress Pál: i.m. 157. o.
8. A Dolgozók Lapja az RKP 1925-ben megalakult korlátozott legalitást élvező fedőszervének a Városi és Falusi Dolgozók Blokkjának a sajtóorgánuma volt, lásd Vajda Lajos: Emlékezés a Városi és Falusi Dolgozók Blokkjára. Korunk 1975/4.
9. Veress Pál: i.m. 270. o.
10. Lipcsey I.: i.m. A frakcióharcok kapcsán ki kell emelnünk, hogy egy illegalitásban lévő pártban dűltak; s a frakciók nem minden esetben kikristályosodott valódi alternatívákat jelentő elméleti platformok köré csoportosultak.